

UTDRAG FRA DEN LEKSIKRYPTISKE ENCYKLOPEDI

Boethius, Anicius Manlius Severinus (ca. 480–524). Romersk aristokrat som bedrev filosofi på fritiden, inntil siden han ble fengslet og henrettet på grunnlag av falske anklager. Mest kjent for sitt verk *Filosofiens trøst* (*De Consolatione Philosophiae*), hvor han forsøker å vise at på tross av det som har hendt ham, og all annen fordervelse i verden, så har Gud likevel innrettet universet på en optimal måte.

«**The Bottle Imp**» er et filosofisk problem formulert av Richard Sharvy i 1983, basert på en novelle med samme navn fra 1891 av den skotske forfatteren Robert Louis Stevenson. Problemet er som følger: Det finnes en flaske som inneholder en «imp» (et lite, djevlesk vesen) som kan oppfylle ønskene til den som eier flasken. Men det er selvfølgelig en hake; du må kvitte deg med flasken før din egen død, ellers dømmes du til evig pine i helvete. Flasken kan ikke ødelegges, den kan ikke kastes eller gis bort. Impen i flasken kan heller ikke hjelpe deg å unnsnippe denne skjebnen. Den eneste måten å bli kvitt flasken på er ved å selge den med tap til en rasjonell og informert kjøper. Til tross for den betydelige risikoen du påtar deg ved å kjøpe flasken, skulle vi tro at flasken, tross alt, er ganske verdifull. Likevel kan det bevises at flasken er verdiløs; det vil aldri være rasjonelt å kjøpe den.

La oss ta utgangspunkt i den laveste prisen flasken kan selges for: ett øre. Som en rasjonell kjøper vil du ikke kjøpe flasken for ett øre fordi du forstår at det vil være umulig å bli kvitt den. Du vil heller ikke kjøpe flasken for to øre fordi du forstår at du vil bli nødt til å selge den for ett øre (og vi har allerede etablert at ingen rasjonell kjøper vil kjøpe flasken for ett øre). Det samme gjelder for tre øre, osv. Vi kan nå bevise at det heller ikke er rasjonelt å kjøpe flasken for 1 million kroner, fordi du er nødt til å selge den videre til en som er nødt til å selge den videre, osv. helt til prisen er ett øre og flasken ikke kan selges videre. Siden alle kjøperne er rasjonelle (og ingen av dem ønsker evig pine i helvete) vil ingen kjøpe flasken for noe beløp – og dermed er flasken verdiløs.

Det paradoksale ved «The Bottle Imp» er at flasken likevel ser ut til å være omsettelig. Det virker absurd at ingen rasjonelle kjøpere vil kjøpe flasken dersom prisen er høy nok. Dersom du kjøper flasken for 1 million kroner vet du at den fortsatt kan selges mange ganger før prisen nærmer seg ett øre, og det samme vil gjelde for neste kjøper. Ditt kjøp er evidens som kan påvirke neste kjøpers beslutning; hvis det var rasjonelt for deg å kjøpe flasken for 1 million kroner, kan det være rasjonelt for nestemann å kjøpe flasken for ett øre mindre, fordi forskjellen på de to situasjonene er tilnærmet ubetydelig. Ettersom du vet dette på forhånd, bør du trygt kunne beslutte å kjøpe flasken.

Det er ingen enighet om hva som er den beste diagnosen av paradokset. Et forslag er at det benyttes ulike begreper om rasjonell handling når det argumenteres for og imot kjøp av flasken.

Et annet forslag er at Sharvys bevis om at flasken er verdiløs er ugyldig fordi det tilskriver deg informasjon du ikke kan ha. Premissene i argumentet er (1) at en person ikke vil kjøpe flasken hvis han vet at han ikke får solgt den igjen, og (2) at man ikke får solgt flasken hvis den er kjøpt for ett øre. Med mindre du kjøper flasken for ett øre, kan du ikke vite med sikkerhet at du ikke får solgt den (det er logisk mulig å selge den). For å blokkere alle mulige kjøp må du tilskrive alle potensielle kjøpere fullstendig kunnskap om verden og konsekvensene av deres handlinger – og det virker urimelig.

I den opprinnelige historien hører det til fortellingen at hovedpersonen og hans kone ender opp i et skjult spill om å kjøpe flasken fra den andre, og dermed ofre seg for å befri sin elskede fra evig fortapelse (mens prisen på flasken nærmer seg det kritiske nullpunktet). Tilslutt stikker en gammel sjøulk av med flasken; han regnet med at han skulle til helvete uansett.

Buridans esel er et tankeeksperiment som litt spøkefullt er oppkalt etter den franske middelalderfilosofen Jean Buridan. Hensikten er å motbevise påstanden om at vi alltid velger det fornuften forteller oss er best. For dersom to valg var like gode, og det ikke fantes noe bedre, ville vi da bli handlingslammet. Problemet illustreres ofte med et esel som plasseres nøyaktig midt mellom en høystakk og en bøtte vann, og dersom eselet er sulten og tørst i like stor grad, vil det under denne teorien stå fast og dø av sult og tørst.